

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-35>

УДК 336.64

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

ANALYSIS OF THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF «ENTERPRISE CAPITAL»

Ізюмська Вікторія Анатоліївнакандидат наук з державного управління, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0386-8836>**Izyumska Viktoria**

Oles Honchar Dnipro National University

В статті розглянуто теоретичні підходи до визначення дефініції «капітал підприємства». Було систематизовано наукові підходи щодо визначення сутності економічної категорії капітал підприємства та зроблено уточнення його класифікації. Проведено дослідження історичного розвитку підходів різних економічних шкіл до вивчення змісту сутності капіталу. Зроблено також аналіз і наведена спрямованість визначень капіталу, що надані вченими в різних літературних джерелах. Було виділено два основних напрямки до визначення сутності капіталу, а саме – з позиції фінансового менеджменту, тобто процесу управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; а також коли капітал розглядається як ресурс, призначений для залучення в економічний процес з метою одержання доходу, тобто з точки зору його економічної сутності.

Ключові слова: капітал підприємства, структура капіталу, управління капіталом підприємства, фінансовий менеджмент, фінансові ресурси, економічний ресурс.

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению понятия «капитал предприятия». Были систематизированы научные подходы к определению сущности экономической категории капитала предприятия и уточнена его классификация. Проведены исследования исторического развития подходов разных экономических школ к изучению содержания сущности капитала. Проведен, также, анализ и направленность определений капитала, которые представлены учеными в различных литературных источниках. Были выделены два основных направления для определения сущности капитала, а именно – с позиции финансового менеджмента, т.е. процесса управления формированием, распределением и использованием финансовых ресурсов субъекта хозяйствования; а также когда капитал рассматривается как ресурс, предназначенный для вовлечения в экономический процесс с целью получения дохода, то есть с точки зрения его экономической сущности.

Ключевые слова: капитал предприятия, структура капитала, управление капиталом предприятия, финансовый менеджмент, финансовые ресурсы, экономический ресурс.

Enterprise capital is one of the fundamental concepts of economics. Researchers have been studying the nature and economic content of enterprise capital for many years. It is the main economic base for the creation and operation of economic entities in the economy. Capital plays an important role in ensuring the progressive economic development of society as a whole. Achieving the strategic goals of the enterprise depends on the effectiveness of capital management of the enterprise and its structure. All this indicates the relevance of the issue under investigation. The purpose of the article is to study the theoretical foundations of the definition of "enterprise capital", systematization of scientific approaches to determining the essence of the economic category of enterprise capital. The article considers theoretical approaches to defining the concept of "enterprise capital". Scientific approaches to determining the essence of the economic category of enterprise capital were systematized and its classification was clarified. A study of the evolution of approaches to the essence of capital. Capital has been studied and considered from different positions and in different manifestations for several centuries by representatives of different economic schools. An analysis of the definitions of capital provided by Ukrainian scholars in various literary sources. Two main directions were identified to determine the essence of capital: from the standpoint of financial management, the process of

managing the formation, distribution and use of financial resources of the entity; and when capital is considered as an economic resource intended to be involved in the production process in order to generate income, +in terms of its economic essence. The process of creation, accumulation and use of capital is impossible without the participation of money, so capital is a specific form of financial resources involved in ensuring the financial and economic activities of the enterprise. Capital is also all kinds of property and intellectual values invested by an investor in the objects of entrepreneurial activity for the purpose of making a profit.

Keywords: enterprise capital, capital structure, enterprise capital management, financial management, financial resources, economic resource.

Постановка проблеми. Одним з фундаментальних важливих понять економічної науки, вивчення сутності й економічного змісту якого продовжується науковцями протягом багатьох років, виступає капітал підприємства. З одного боку, він є головною економічною базою створення і функціонування суб'єктів господарювання в економіці, з іншого боку – відіграє важливу роль у забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства в цілому. Діяльність підприємства в умовах ринкової економіки будь-якої форми власності, організаційно-правового статусу і галузевої спрямованості безпосередньо залежить від наявності капіталу та його структури. Досягнення стратегічних цілей підприємства залежить від ефективності управління капіталом підприємства та його структурою. Все це свідчить про актуальність питання, що досліджується в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам визначення теоретичних підходів до управління капіталом підприємства присвячено багато праць вітчизняних та іноземних вчених таких як: І.А. Бланк, І.Т. Балабанов, Є. Брікхем, Я.В. Дробот, В.І. Терьохін, Г.О. Крамаренко, В.В. Селезньов, А.А. Пересада та інші. Але низка питань залишається ще не повністю дослідженою та знаходиться в стані наукової дискусії. Багато питань практичного застосування теоретичних положень щодо удосконалення управління капіталом підприємства потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті наступна – дослідження теоретичних засад дефініції «капітал підприємства», систематизація наукових підходів щодо визначення сутності економічної категорії капітал підприємства та уточнення його класифікації.

Виклад основного матеріалу. Процес визнання сутності та економічної характеристики капіталу продовжується достатньо довгий період часу. Це пояснюється тим, що капітал являє собою одне з фундаментальних понять економічної науки, відіграє дуже важливу роль в господарській практиці будь-якої країни та, таким чином виявляє різні боки

своєї сутності. Пізнання економічної сутності капіталу, подібно того, залежить від конкретної галузі наукових знань, з позиції яких і розглядається ця економічна категорія.

Існують різні підходи до визначення змісту поняття «капітал» як економічної категорії, що пояснюється багатьма аспектами його сутності і різноманіттям форм, у яких він виступає. Термін «капітал» походить від латинського слова «capitalis» – головний. Протягом декількох століть представниками різних економічних шкіл капітал вивчався і розглядався з різних позицій і в різних проявах. Історичний розвиток підходів до вивчення змісту поняття «капітал» надано в таблиці 1.

В сучасних умовах дослідники по-різному підходять до визначення поняття «капітал». Аналіз і характеристика визначень капіталу, що використовуються в різних літературних джерелах, наведені в таблиці 2.

Критичний аналіз систематизованих у ній визначень дозволив виділити два основних напрямки до визначення економічної суті дефініції «капітал». Таким чином, ряд авторів [2; 3; 6] розглядають характеристику капіталу з точки зору фінансового менеджменту, тобто процесу управління як формуванням, так і розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва і оптимізації оборотності його грошових коштів. Доцільність використання таких трактувань можна обумовити тими обставинами, що процес як створення, так і нагромадження та використання капіталу не може відбуватися без участі грошей. Тому ці автори вивчають капітал як специфічну таку форму фінансових ресурсів, які задіяні у забезпеченні різних аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства. З врахуванням всього вище сказаного найбільш повно, на нашу думку, розкриває суттєвість капіталу з позиції фінансового менеджменту саме таке визначення: «капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів» [2, с. 196].

В наступних наукових роботах [1; 5] капітал представляється як ресурс, який призначений

Таблиця 1

Еволюція підходів до дослідження сутності капіталу

Економічна школа	Місце виникнення і період	Представники школи	Підхід до вивчення капіталу
Меркантилізм	Англія, Франція, Італія й ін.; остання третина XV століття – XVII століття	Антуан де Монкретьєн, Томас Ман	Об'єкт вивчення – торговий (купецький) капітал. Розглядали джерела його приросту і нагромадження
Фізіократи	Франція; середина XVIII століття	Франсуа Кене	Об'єкт вивчення – землеробський капітал. Розкривали продуктивний характер землі як джерела багатства
Англійська класична політична економія	Англія, XVII – XVIII ст.	Вільям Петті, Адам Сміт, Давид Рікардо	Сутність капіталу розглядалася через виробництво доданої вартості і її розподіл за сферами застосування капіталу у виробництві, торгівлі, фінансах
Економічне вчення Карла Маркса	Німеччина, XIX ст.	Карл Маркс	Розглядав виробництво доданої вартості, вивчав соціальну сторону відносин власників факторів виробництва – праці і капіталу
Неокласичний напрямок економічної теорії	Остання третина XIX століття – XX століття	Джон Бейтс Кларк, Альфред Маршалл, Жан Батист Сей	Розглядали капітал як один з факторів виробництва, використання якого приносить дохід
		Рудольф Гільфердінг	Об'єкт управління – фінансовий капітал. Розглядав появу і діяльність акціонерного капіталу і переростання його у фінансовий капітал

Джерело: складено за даними [4]

для залучення до економічної діяльності з ціллю одержання якоїсь додаткової вартості або доходу. Цей підхід одображає економічну сутність капіталу, яка пов'язана, зокрема, з однією з можливих стадій його існування, а саме з стадією виробництва, коли капітал розглядається як сукупність засобів виробництва, які, в свою чергу, необхідні для здійснення виробничої діяльності суб'єкта господарювання. Таким чином, під капіталом доцільно розуміти усі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладені інвестором в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [1, с. 493].

Визначення, що наведені вище, не є суперечливими, а, навпаки, доповнюють одне одного. Вони відображають різні аспекти характеристик капіталу як економічної категорії. Такий їхній взаємозв'язок відображено в таблиці 3. Аналіз цього взаємозв'язку дозволяє зробити висновок, що в залежності від того підходу, що використовується до визна-

чення змісту дефініції «капітал» змінюються й інші основні характеристики цієї економічної категорії: наприклад, форма функціонування (або прояву), відображення у фінансово-бухгалтерській звітності підприємства тощо.

Визначення економічної сутності капіталу тісно пов'язане з однією з можливих стадій його існування, а саме з виробничою стадією, коли капітал розглядається як сукупність засобів виробництва, які є необхідними для виробничої діяльності підприємства.

Такий підрозділ капіталу на фінансовий і економічний є цілком виправданим, тому що дозволяє розглядати економічну сутність цієї категорії з різних наукових позицій, що не суперечить теоретичному і прикладному сприянню даної категорії.

З позиції фінансового менеджменту капітал доцільно розглядати як частину фінансових ресурсів підприємства, що використовуються у господарській діяльності для отримання прибутку і здійснення розширеного відтворення.

Таблиця 2

Аналіз визначення категорії «капітал»

Джерело	Визначення	Спрямованість визначення
Бланк І. А.	Капітал являє собою накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою одержання доходу	Характеризує капітал як економічний ресурс, призначений для інвестування з метою одержання доходу
Бочаров В. В., Леонтьєв В. Є.	Капітал виражає загальну величину коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених в активи (майно) корпорації	Характеризує капітал з позиції фінансового менеджменту
Балабанов І. Т.	Фінансові ресурси, призначені для розвитку виробничо-торгового процесу (купівля сировини, товарів і інших знарядь праці, робочої сили, інших елементів виробництва), являють собою капітал у його грошовій формі	Розглядає капітал як частину фінансових ресурсів
Брігхем Є.	Капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції	Розглядає капітал як фактор виробництва, що має свою вартість і представлений у вигляді сукупності фінансових ресурсів
Крамаренко Г. О., Чорна О. Е	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використовувані в господарському обороті для одержання доходів і прибутку	Досліджують капітал як поняття з позиції фінансового менеджменту
Теплова Т. В.	Розглядає капітал як сукупність джерел фінансування	Характеризує капітал з позиції фінансового менеджменту
Колектив авторів	Капітал – це усі види майнових і інтелектуальних цінностей, вкладених інвестором в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання прибутку	Розглядає капітал як інвестиційний ресурс

Джерело: складено за даними [1; 2; 3; 5; 6]

Таблиця 3

Взаємозв'язок сутнісних аспектів категорії «капітал підприємства»

Взаємозв'язок сутнісних аспектів категорії «капітал підприємства»		
Підхід до визначення сутності капіталу	розглядається з позиції фінансового менеджменту	розглядається як економічний ресурс
Використовуване визначення	Капітал підприємства – загальна вартість коштів в грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих в формування його активів	Капітал – це всі види майнових і інтелектуальних цінностей, вкладених інвестором в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку
Форма функціонування	Капітал як форма фінансових ресурсів (фінансовий капітал)	Капітал у виробничій формі, капітал в товарній формі
Відображення в фінансовій звітності	Пасив балансу (Ф1)	Актив балансу (Ф1)

Джерело: складено автором на основі [6]

На початковому етапі свого розвитку та становлення система управління формуванням капіталу розглядала лише питання, які були пов'язані з залученням капіталу з різних джерел при створенні нових фірм і компаній. Основним об'єктом цього управління були такі показники, як вартість та структура капіталу. Однак, в процесі свого розвитку, система управління формуванням капіталу підприємства значно розширила коло проблем, які розглядаються.

З точки зору економічної суттєвості, капітал підприємства повинен визначатися такими наступними параметрами:

- відображати весь процес як утворення так і використання наявних фінансових ресурсів;
- знаходити своє відображення в сукупності активів підприємства, де він виступає в якості основної частини продуктивних сил суб'єктів господарювання;
- виступати найбільш важливою економічною базою функціонування не тільки окремого суб'єкта господарювання, а й об'єктивно важливою умовою розвитку нашої держави і суспільства в цілому;
- бути важливим джерелом формування добробуту його власників;
- виступати одним з основних параметрів визначення ефективності виробничо-господарської діяльності;
- бути головним мірилом ринкової вартості підприємства;
- бути матеріальною базою створення і функціонування підприємства.

По мірі подальшого розвитку національної економіки в Україні необхідність в фінансовому та виробничому капіталі буде зростати постійно. Пов'язано це з процесами реформу-

вання власності та галузевої структури національної економіки, що відбуваються у країні та значними темпами росту і перебудови підприємницьких структур, яким на різних етапах свого становлення потрібні значні обсяги наявних фінансових ресурсів. Ринкова економіка передбачає постійне збільшення обсягів фінансового та виробничого капіталу, що дає можливість стабільно розвиватися не тільки матеріальному виробництву, а також формувати необхідні кошти в державному і місцевих бюджетах для вирішення нагальних соціально-економічних проблем нашого суспільства.

Висновки. Таким чином, капітал підприємства з позиції його економічної суттєвості має відповідати принаймні наступним властивостям (або характеристикам):

- відображати процеси пошуку різноманітних джерел фінансових ресурсів на підприємстві, забезпечувати ефективне використання всіх видів ресурсів суб'єкта господарювання;
  - знаходити своє висвітлення в сукупності наявних активів підприємства, де він існує як основна частина продуктивних сил суспільства.
- Управління капіталом підприємства в сучасних умовах є одним з найбільш важливих функціональних напрямів фінансового менеджменту. На первісному етапі розвитку цієї функції об'єктом управління виступав, переважно, економічний капітал, управління яким було спрямовано на підвищення його прибутковості. Однак розвиток наукових підходів та прикладної економічної діяльності сприяло визначенню капіталу як однією з форм існування фінансових ресурсів, що, в свою чергу, обумовило виділення як об'єкту управління і фінансового капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу. Київ : Ника-Центр, 2012. 512 с.
2. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту. Київ : Молодь, 1997. 1000 с.
3. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджменту. Як управляти капіталом? Москва : Фінанси і статистика, 2006. 384 с.
4. Історія економічних вчень : підручник / за ред. Тарасевича В.М., Петруні Ю.Є. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 352 с.
5. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 520 с.
6. Пономарьов Д.Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 53–58.
7. Фінансовий аналіз : навч. посібник / уклад.: Н.Л. Марусяк. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 172 с.

REFERENCES:

1. Blank I.A. (2012) *Upravlinnya formuvannyam kapitalu* [Capital formation management]. Kyiv: Nyka-Centr. (in Ukrainian)

2. Balabanov I.T. (2006) *Osnovy finansovogo menedzhmentu. Yak upravlyaty kapitalom?* [Fundamentals of financial management. How to manage capital?]. Moscow: Finansy i statystyka. (in Russian)
3. Brighem Ye. (1997) *Osnovy finansovogo menedzhmentu* [Fundamentals of financial management]. Kyiv: Molod. (in Ukrainian)
4. Tarasevych V.M., Petrunya Yu.Ye. (Eds.) (2013) *Istoriya ekonomichnyx vchen: pidruchnyk* [History of economic thought]. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
5. Kramarenko G.O. (2006) *Finansovyy menedzhment: pidruchnyk* [Financial management]. Kyiv: Centr navchalnoyi literatury. (in Ukrainian)
6. Ponomarov D.E. (2016) *Kapital pidpnyemstva: sutnist ta analiz formuvannya i vykorystannya* [Enterprise capital: essence and analysis of formation and use]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 5, 53–58. (in Ukrainian)
7. Marusiak N.L. (2020) *Finansovyi analiz* [Financial analysis]. Chernivtsi. (in Ukrainian)